

ORGANISOIMISEN JÄLJILLÄ

Tuomo Peltonen, Hugo Gaggiotti & Peter Case (toim.): *Origins of Organizing*. Cheltenham, UK: Edward Elgar. 2018, 176 s. ISBN 978-1-78536-874-5.

Ehkä joku esihistoriallisista edeltäjistämme ehdotti toisille, että on aika lopettaa ääntely ja aloittaa kunnan keskustelu, päättää esineiden koputtelu ja kalistelu sekä ryhtyä tuottamaan rytmimusiikkia: ”let’s get organised”. Ehkäpä joku tajusi, että yhteisö, jonka jäsen hän oli, ilmensi omassa olemisessaan jotakin vastaavaa kuten muurahaiset, muuttolinnut tai susilauma. Mahdollisesti perinnetiedoksi muuntunut kokemus oli opettanut, että paremmin järjestäytyneet heimot yleensä alistivat vähemmän järjestäytyneet naapurinsa tai että metsästämissä tuottavuutta oli mahdollista lisätä jahtiorganisaatiota jalostamalla. Organisoitumisen voima saattoi hyvinkin näyttäytyä jonakin yliluonnollisena, jopa lahjana hengiltä. Omana aikamme organisoimisen voimaan on syytä tarttua askelta naturalistisemmalla asenteella.

Teos, jonka ovat toimittaneet Tuomo Peltonen, Hugo Gaggiotti ja Peter Case, ja jonka nimi viittaa organisoimisen alkuperiin tai syntyyn, itse asiassa sivuuttaa monet perustavat kysymykset. Toimittajien mukaan teos luotaa pikemminkin aiemmin tunnistamatta jääneitä lähtökohtia ja uudelleen tulkitsee organisaatioteorian historiaa. Ehkäpä teoksen loistava otsikko olisi kannattanut säästää parempaa käyttöä varten.

Kokonaisuuden ensimmäinen varsinainen luku, josta vastaa Gibson Burrell, on provokatiivinen ja herättää ajatuksia. Sillä, minkä vangitsemiseen organisaatioteoria pyrkii, ei alkujaan ole muotoa. Puhumme organisaatioista, mutta vaikenemme siitä, mikä niiden myötä tulee voitetuksi tai ylitetyksi. Jälkimmäinen on jossakin nimeämisen tuolla puolen. Vaikka sillä on organisaatioteorian kannalta perustava merkitys, se ei millään tavalla ilmene tuossa teoriassa. Pyrkimykset vangita se nimeämällä, käsitteämällä ja pukemalla se kaavoiksi vangitsevat lähinnä noiden nimien, käsitteiden ja kaavojen käyttäjät. Uskomme saaneemme tavoitellun kohteen loukkuamme, mutta keskitymme esittelemään tuota loukkuu, emme varsinaista

saalista. Organisaatioteorian tulisikin Burrellin mielestä tarkistaa oma suhteensa kaaokseen itsensä vastakohtana. Kaaos tulisi palauttaa eläväksi osaksi organisaatioteoriaa kaaoksena, joka on lopullisesti voitettu, kaaoksena, joka toistaiseksi hallitaan, tai kaaoksena, joka on vain hetkellisesti onnistuttu työntämään syrjään jonkin älykkään suunnitelman avulla. Vaikka Burrell tuokin esiin uusia ideoita ja ajatuskulkuja, hän ei onnistu kutomaan niistä oikeita teoreettisia oivalluksia. Asia pikemminkin lipeää hänen otteestaan luvun loppua kohden.

Pitirim Sorokin, joka oli sosiologian oppituo-
lin ensimmäinen haltija Harvardin yliopistossa, mutta jonka ajattelu on sittemmin sivuutettu tai jota on ylenkatsottu, ansaitsee Tuomo Peltonen mukaan tulla uudelleen arvioiduksi organisaatioteorian kannalta. Sujuvasti kirjoitetussa luvussa Peltonen luonnehtii Sorokinia yksinäiseksi sudeksi, joka ei onnistunut luomaan omaa koulukuntaa tai saamaan seuraajia. Sorokinin osana oli jäädä Talcott Parsonsin ja nousevan rakenne-funktionalismin varjoon. Peltonen väittää, että jotakin merkittävää on näistä syistä jäänyt organisaatioteorialta ja -oppineisuudelta huomaamatta. Se, mitä tämä jokin on tai oli, hän ei kuitenkaan onnistu osoittamaan. Totuus Sorokinin merkityksestä organisaatioteorian kannalta lie-
neekin suoraan luettavissa siitä, ettei hän eivätkä hänen ideansa ole päätyneet alan teoksiin. Toisin kuin Peltonen antaa ymmärtää – tai kuten hän tarkoittamattaan osoittaa – Sorokin on jokseenkin merkityksetön ajattelija organisaatioteorian kannalta. Tästä syystä pyrkimys laajentaa organisaatioita koskevan ajattelun kokonaisuutta hänen näennäiskontribuutiollaan ei rikasta ketään, mutta köyhdyttää kaikkia.

Sillä että organisoimisen antropologinen alkuperä on jätetty huomiotta, kun opiskelijoita on johdateltu organisaatioajattelun saralle, on omat eettiset ja pedagogiset kustannuksensa, väittävät Hugo Gaggiotti, Monika Kostera ja Pawel Krzyworzeka. Antropologialla on organisoimista koskevaa ajattelua edistävää voimaa. He aloittavat lyhyellä, mutta kiinnostavalla katsauksella antropologian historiaan tehdasympäristössä. Tätä seuraa etnografian ylistys antropologisena metodina, johon sisältyy erityistä kykyä ruokkia

mielikuvitusta tutkimuksessa kiitos sen, että siinä huomioidaan niin yksilöt että rakenteet, joiden puitteissa yksilöt toimivat. Opiskelijoiden tulisikin kehittää antropologinen tarkastelukulma sekä reflektiotaitoa osallistumalla etnografisiin projekteihin, joissa tutkitaan ihmisiä ja heidän tekemisiään erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa. Antropologia, kun sitä katsotaan organisaatioiden johdon näkökulmasta, näyttää hankalasti kontrolloitavana ja siten potentiaalisesti vaarallisena, jopa vallankumouksellisenä, lähestymistapana organisaatioelämän arkeen, koska se kieltäytyy ottamasta sitä koskevia selontekoja annettuina. Kirjoittajat voivat hyvin uskoa, että antropologisen koulutuksen liittäminen osaksi kauppatieteellistä koulutusta olisi merkittävää viisaiksi ja vastuullisiksi sekä eettisen vastuunsa tunnistaviksi kasvavien johtajien kannalta, mutta tämä menee tässä yhteydessä liian pitkälle. Epäily, että havainnoinnin jättäminen opiskelijoiden koulutuskokemusten kirjon ulkopuolelle on eettisesti kyseenalaista, on vain siirto pelissä, jota ammattikunnat käyvät yliopistollisesta elintilasta ja akateemisista asemista. Akateeminen epätoivo jättääkin kynnisen jälkimaun.

Kolmanteen varsinaiseen lukuun tultaessa teoksessa on hyvin vähän keskusteltu organisaation teoreettisista alkupisteistä. Ehkäpä Simone de Beauvoirin ajattelu Caterina Bettinin ja Albert Millsin tulkitsemana muuttaa tilanteen. Lähtökohdiana on fenomenologinen tosiasia, jonka mukaan ihmisen kutsumuksena on luoda ehyt, elämäntilanteisiin istuva minuuus ja oleminen maailmassa yhdessä toisten kanssa. Parhaimmillaan elämä on oman minuuden ja maailmassa olemisen tavan muokkaamiseen liittyviä, enemmän tai vähemmän rajoitettuja, valintoja. Heidän mukaansa de Beauvoir, toisin kuin Sartre, näki yhteisen toiminnan kautta muuttuvat tilanteet keskeisiksi emansipaation ja vapauden kannalta. Maailmassa oleminen on emootioiden välittämää yhteyttä tuohon maailmaan ja toisiin ihmisiin. Totuutta itsestä tulisiikin tavoitella itsen ulkopuolelta ja pyrkiä valottamaan omaa, todentumisensa kautta kehittyvää, minuuutta oman elämäntavan kautta, jossa keskeinen rooli on oman vapauden käytössä annetuissa tilanteissa. Tämä on yksi keskeinen aspekti de Beauvoirin tulokulmassa organisoimiseen. Toinen on alistavien olosuhteiden muuntami-

nen yhdessä toisten kanssa ja onnistuminen autenttisen maailmassa olemisen vastavuoroisessa vahvistamisessa. Bettinin ja Millsin luku on kokonaisuutena oivaltava, selkeä, tasapainoinen ja hyvin kirjoitettu. Se käsittelee organisoimista sen kannalta, mitä viihtyminen omassa kengissä ja maailmassa yhdessä muiden kanssa edellyttää.

Teoksen ensimmäinen osa ”Teoreettiset lähtökohdat” koostuu kolmesta edellä esitetystä luvusta. Lukijan osana on ihmetellä, minkä lähtökohdista oikein on ollut puhe. Jos tämän on selvää teoksen toimittajille, olisi tähän kohtaan ollut hyvä laatia lyhyt selonteko asiasta ennen siirtymistä teoksen viimeiseen osaan ”Historialliset lähtökohdat”.

Historiallisten lähtökohtien avaaminen käynnistyy Barbara Czarniawskan johtamalla tutustumismatkalla organisoimiseen Rooman valtakunnassa. On hämmästyttävää, että roomalaiset kykenivät hallitsemaan suurta maa-aluettaan ja luomaan sitä niinkin pitkään koossapitäneen hallintojärjestelmän sekä toimivan talouden. Tarkastelun myötä tulee ilmeiseksi se, että menneiden tapahtumien ja järjestelyiden kuvaaminen ja organisoiminen historian analyttinen avaaminen tavalla, joka rikastaa organisoimisen teoriaa, ovat kaksi eri tehtävää ja usein myös kaksi eri asiantuntemuksen aluetta.

Siinä missä Czarniawskan matkaa taaksepäin ajassa, Wenjin Dai ylittää mentaalisia mantereita ja käyttää Kiinaa avaamaan toisenlaista tapaa ymmärtää organisoiminen. Ymmärrämmekö itsemme universaalien ongelmien käsittelijöiksi, kykeneviksi hahmottamaan ne tavalla, joka aidosti palvelee niiden ratkaisemista, ja omaamme sellaiset kulttuuriset instituutiot, jotka tehokkaasti palvelevat ratkaisemista itsessään? Entäpä jos lähtisimmekin aidosti liikkeelle juuri päinvastaisesta päästä, Wenjin ehdottaa. Hän seuraa omaa ehdotustaan ja hahmottaa organisoimista taolaisesta näkökulmasta, jossa se näyttää tilanteen tarjoamana mahdollisuutena organisointiin sekä tosiasiallisena onnistumisena kyseisen mahdollisuuden todentamisessa. Länsimainen ja orientaalinen traditio näyttävät erillisinä, joka vaihtoehtoisina tai toisiaan täydentävinä, mutta samalla myös jatkuvasti kehittyvinä uusina ja tuoreina tapoina hahmottaa ja hyödyntää tällaisia mahdollisuuksia.

Jose Bento da Silvan ja Ioanna Iordanun kohteena on puolestaan se, miten oikeus johtaa

ja hallinnollinen mentaliteetti kapasiteeteina ovat muotoutuneet historiallisesti tavalla, joka rakentuu hallinnollisen aseman varaan, mutta ei palaudu siihen. Historiallisina viitekohtina ovat Venetsian tiedustelupalvelu ja jesuiittojen organisaatio 1500-luvulla. Asioiden pitäminen salassa ei onnistu ilman kontrollia eikä kontrollia ole ilman organisaatiota ja toimivaa viestintäjärjestelmää. Tämä tarkoitti kirjeenvaihtoa, arkistointijärjestelmää ja tietojen systemaattista kokoamista tavalla, joka tuki ja mahdollisti informoidun, järjestäytyneen, maantieteellisesti kattavan ja koordinoitun toiminnan yhtenä organisaationa. da Silvan ja Jordanun käsittelemät tapaukset ovat mielenkiintoisia ja valottavat hallinnollisen mentaliteetin kehittymistä tehokasta hallinnointia palvelevien välineiden ja suhteiden muotoutumisen rinnalla.

Donncha Kavanaugh ja Martin Brigman kohdistavat oman huomionsa kveekareihin. Kveekareille oli ominaista puritaaninen elämä, filantropia, tuhlauksen kammo, auktoriteettien vastustus, tasa-arvo ja Jumalan ylistäminen jokaisessa. Organisoitu elämä rakentui heille vastavuo-roisena palveluna. Kavanaughhin ja Brigmanin mukaan kveekarit on kuitenkin tietoisesti sivuutettu hallintohistoriassa huolimatta siitä, että heillä on ollut suuri merkitys liike-elämän innovaatioiden (esimerkiksi shekit, asiakasomistus ja voitonjako) synnyssä Englannissa, Walesissa ja Irlannissa. Kveekareille, jotka toimivat liike-elämässä, oli ominaista erilaiset kokeilut, jotka modernisoivat toimintatapoja. He omaksuivat uusia ideoita, sovelsivat niitä tuotantoon ja ottivat käyttöön uusia teknologioita sekä näin myötävaikuttivat merkittävästi teollisen vallankumouksen toteutumiseen. Kveekarit suosivat yhteisiä tapaamisia, jotka lähtivät autenttisuuden, vilpittömyyden ja sosiaalisen kiinteyden periaatteista ja rakentuivat vastavuo-roiselle avulle ”ystävien verkostona”. Tällaiset tapaami-

sen dokumentoitiin ja dokumentteja käytettiin seuraavien tapaamisten pohjana. 1800-luvun lakimuutokset kuitenkin heikensivät perheyri-tysten asemaa rahoitusmarkkinoilla ja muuttivat hallintotapaa henkilökohtaisesta byrokraatisemmaksi sekä vähensivät yritysten kokemaa vastuuta sosiaalisesta ja henkilökohtaisesta hyvinvoinnista. Kavanaugh ja Brigman haluavatkin valaa tietä organisoinnin filosofialle, joka perustuu autenttisuuteen ja leikkimielisyyteen ja joka palvelee käytäntöjä, jotka suosivat kokeilutoimintaa ja tulevien sukupolvien etua.

Nähdäkseni organisointi ei tarkoita yksinomaan mekaanista, osien älykkäiden keskinäissuhteiden kautta rakentuvaa järjestelmää, vaan viittaa myös kyseisen järjestyksen toimintaan kokonaisuutena. Jälkimmäinen edellyttää näkökulman vaihtamista astetta yleisemmälle tasolle. Miten siis tarkastella osia, niiden muodostamien suhteiden kokonaisuutta, keskinäistä vuorovaikutusta tuon kokonaisuuden toimintana ja tuon toimivuuden ehtoja, jotka juontuvat muiden järjestelmien toiminnasta tai toimimattomuudesta? On löydettävä uusia tapoja puhua organisoinnista, ei pelkästään siitä, mikä tulee organisoiduksi. Peltonen ja kumppanit tuovat oivaltavasti esiin uusia ja kiinnostavia käsitteellisiä ja historiallisia juonteita, joilla epäilemättä on oma merkityksensä tässä tehtävässä. Teoksen suurin ongelma on vain siinä, että he eivät tee elettäkään niiden organisoimiseksi. Teos siis epäonnistuu sellaisten askelten ottamisessa, jota ”luonnon tilan” ylittäminen – järjestyksen luominen siihen kaaokseen, jota teoksen yksittäisen, sinällään kiinnostavat ja varsin onnistuneet luvut ilmentävät – vaatisi. Paradoksaalisesti se, mistä tässä teoksessa siis on kyse, loistaa omalla poissaolollaan. Sen organisaatio ontuu. Se siis olisi kaivannut enemmän organisointia.

Vesa Huotari